

4. Bibliographie der Schriften

**Augustus Herman. Franckenak, Sz. Ir. Prof. és
Predikatornak Oktatása A© GYERMEK NEVELE'SRÜL Az
igaz Isteni félelemre és kegyességre Mint vitessenek à ...**

Francke, August Hermann

Halle, 1711

Toldalek. Theophil. Grosgebauer Rostoki Diaconusnak Kegyes irásából,* Tit.
Wächter-Stimme

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Toldalék.

Theophil. Grosgebauer

Rostoki Diaconusnak

Kegyes irásából, *

Tit.

Wächter : Stimme /

Cap. III. p. 20. sqq.

A' mi jo reménség alatt nevelkedő
meg keresztteltetett tsötsömöink
mindjárt à gyökeriben meg veszteget-
tetnek: Nem gondolván meg azt, hogy
azoknak szívek nyitva áll, és a gonosz
Sátánnak, Sugallásit könnyen bé ve-
szik; ez is korán ö utánnok olalkodik,
hogy à gyöngé edényeket az ö vesze-
delmes virágival bé ültette. Még-is
leg többen annyira elmulatják à keresz-
tényi fel nevelést, hogy kézzel lábbal

D 7

tfak

* Prodiit Anno 1660. cum approb. Facult.
Theol. Rostock, Recus Francof, & Lips, Am
1710,

tfak à testre víselljenek gondot à lélek-
rül éppen el feletkezvén, mint ha à
gyermek merő azon test volna.

Hol találkoznák olly szülék, kik az ö
gyermekükért, noha ök Istennek aján-
déli legyenek, könyörögjenek, hogy az
Ur adja az ö sz. Lelkét beléjük, hogy
öröködjének és nevelkedjenek az ö álla-
potjokban, à keresztyeni esméretben
és à kegyelemben? Hány szülék vagy-
nak ollyaténok? à kik jöllehet fiaikat
Katekismnsra, olvasásra és írásra oktat-
ják; de nem kevesbé mulatják el à
gyöngé sziveket házi sz. gyakorlások
által, keresztyén hitnek és vallásnak
ágazatirul való kérdések, sz. beszélge-
tések, szüntelen való intések, epettő
példák, szükséges oktatások, feddődé-
sek, és az ö szorgalmatosságoknak meg-
jutalmazása által, az Isteni félelemre
föl indítani? Hogy minden féle esz-
köz által élő esméret oltassék beléjük à
Föls Istenrül, az utolsó ítéletrül, à po-
kolrul és az örök életrül? Melly kevés
szü-

szülek vagynak a kik gyermekekkel Isten igéjét olvaftatnak, abbul valamit vélek mindenkor meg tartatnának, és az asztalnál felmondanának? avagy a kik oktatnak gyermekeket, miken imádják ö magokban titkon az Istent? Miken ojják magokat éjjel és nappal minden tisztátalan gondolatoktól, beszédektől és tselekedeteiktől? Mint kérdjék és próbálják meg magokat minden este minék előtt fekvőni mennék, és mint jártak az ö szerelmes Istene előtt? Annak okaért vagy hálaadással tartoznak, vagy magok meg alázásával, Oh erről nem is gondolkodnak! Hanem a világi szülek, az ö gondatlanságok és Isten országának hátra tévése által, inkább öntözik az ö pokolbéli átkozott és meg veszett természeteknek tsömöréjét; honét osztán az ö fiaikból világiak, kevélyek, kíváncsiok, henyelők, Isten utálók, engedetlenek, barom természetűek és Istentelenek nevelkednek nagyra, és az után meg-

még-is à házakbul à templomokban az
 Ur vatforájához üzetternek. Oh Jaj
 minékünk hogy úgy meg vakéttattunk!
Plato senkir oskolájában bé nem vett, ha
 előbb jól gyakoroltatott nem volt à
Geometriába, mert az ő *Philosophiaját* ab-
 bul vett példákkal szokta meg magya-
 rázni. Mitsoda reménységünk lehet hát
 minékünk à mi halgatóink felöl, à kik
 készületlen és ki miveletlen sziv nélkül
 à köfség közé todólnak a' predikátiora,
 és ismét ki mennek onnét? - - - Innét
 nyilván vagyon mi légyen első oka,
 hogy à mi Evangelica Gyülekezetünk-
 ben a' prädikáltatott igével olly keve-
 fet vigyenek végben, a' testi bátorság
 penig naprul napra miért öregbül? tud.
 il. NB. a' jó nevelésnek és a' jó formá-
 ban vett oskoláknak fogyatkozása - - -
 Az Isten igéje magvának mi belénk kell
 oltatni (Jac. I. 21.) Immár penig a' palán-
 tának leg kevesbé olly mélyen kell a'
 földbe botsátkozni, hogy a' földnek ned-
 vességet magához vonhasza, másként
 a' mi

a' mi tsak a' föld színére hintetik soha
megnem gyökerezik, de el kell néki
fzáradni, nemlévén néki nedvesége.
Szerelmes Atyámfiá, hol oltathatik job-
ban bé az ige, mint háznál a' vénektül
és oskolában a' mefterektül: Itt az el-
mék meg tanittathatok, gyöngék, fris-
fek és jó emlékezettel bírók. Az ok-
tato vigyáz ki nevelkedik, s ki nem, efzre
veszi ki fogja meg az lsten igejét ki nem.
Oda járulnak a' magános intések, sa-
nyaru *disciplinák*; A' tanulóknak sza-
badságok vagyon meg Kérdezni ezt 's
amazt mint tselekedjem? hogy kellen
ertenem? Ugy világossan meg mutat
hadd nekik az élő kegyes, gyakorlást,
melly a' Krisztus tudományából szár-
mozik. Hozzá járul a' szüléknek jó
péllda adások.

Midön az Apost. Sid. V. 14. gyako-
roltatott érzékenységeket kíván, azt
akarja hogy értelmünk, akaratunk, em-
lékezetünk az álhatatos gyakorlás által
olly állapotra és készségre jusszon, hogy
a' lé-

a' léleknek ereji az igében bé merüljenek, gyorsak és alkalmatosok legyenek azontul meg felelni a' kérdésekre; *item* Sz. elmélkedéseket elő tenni, ditsérettel áldozni, a' gonosz kívánságokat meg öldökölni, a' Szomorúakat vigasztalni, a' bűnösöket inteni, a' tudatlanokat tanéttani. Ezekert kell az igaz Keresztény embernek tfelekedni, mellyre kétség nélkül készség es gyakoroltatott érzékenységek kívántatnak. Azt kérdem, hol szerezhetni è készséget (*habitu*) inkább mint az oskolában Isten kegyelme által? a' hol a' dolog kérdések és fel. által vitetik végben a' kegyélségrül, és abban való gyakorlásrül; mint fízólnak a' dictumok és példák, miben állon a' választattáknak tufakodások? Mint tulajdonétsük magunknak à kegyelemnek székít? mi kívántassék az igaz könyörgéshez és a' t. Ebbül meg tanulják a' gyermek és leányzók (ha a' tanító *serio proponallja*, és a' szülektül - is othon azont hallják - és látják) hogy nem kell jádzani

jádzani à keresztyeni vallással. A' gör-
 jezti fel a' sz. Lélek által az ő gyöngé-
 és még è világban nem keveredett szívek-
 be, hogy è világi gyalázattal s. a' t. Sem-
 mi se ne gondoljanak, de a' menyeeiket
 keressék. Itten a' késedelmes elméjü-
 is könnyen a' többiekkel érhet; itt kiki
 a' maga gyakorlása által szemet nyer-
 het, hogy láthassa mi fogyatkozása lé-
 gyen; és a' sz. életre még mihez fogjon.
 Itt a' kérdések és feleletek által tudos
 nyelvet, jó elmét, erős emlékezetet és
 ki mivel akaratot szerezhet magának,
 hogy tanéthasson, imádkozhassék, buz-
 gó lehessen, a' predikációt haszonnal
 halgathassa. Ellenben penig a' hol
 szorgalmaztatnak nem oktattatnak és
 gyakoroltatnak a' házakban és iskolák-
 ba, készületlen menvén a' predikációra.
 Esztendőről esztendőre, vasárnapról
 vasárnapra míg nem meg öszülnek; de
 az ige el fuj az ő fülök mellett, és a' viz-
 gyanánt el foly, gyönyörködtet ugyan,
 de nem építi, a' fülbe száll, de a' szívbe
 nem oltatik 's a' t.

A' fel

*A' felnevelésről és kívált. az Oskolákrul,
Más idegen auctorbul à következőket
hozza bé p. 29. sqq.*

A' szüléknek, ugy mond, arra kell
szorgalmatossan vigyázniok, hogy
gyorfasággal és jó móddal idején korán
tanítsák gyermekeket à Kegyefségre,
hollot ezek gondold jól meg: 1. Hogy
à gyermekek előtt jó példával járj, ki-
váltk. penig azon légy, hogy ők tsak
egyedül jámbor keresztény emberek
körülforgolódjanak, tehát gonosz tse-
léd ne tartassék à háznál, vagy közibe
ne botsáttassanak. Mert à gyermekek
hasonlatosok à majmokhoz, mivel
hogy azt örömöft követik à mit látnak,
az ő szívetskéjek még gyöngék, à mun-
kának tsupa tekéntetibül is *impressiót* és
annak bé nyomott képit fogadják:
Azért midön az Apostolnak gyerme-
kekkel à Kríztusban volna köze, tehát à
maga példáját adja eléikbe 1. Cor. XI. 1.
Ide tartozik (1) Elsőben és mindenek
fölött, hogy à szülék magok, jó példá-
val

valjárjanak à gyermekek előtt; Nints itt hathatosb mint à szüléknek jó példa adások, mert à gyermekek jó vélekedésbe szoktak lenni az ő szüleik felől, őket jo virtusuaknak, böltseknek és értelmeknek tartják; A' mit azért látnak szüleiktül, azt jól tett dolognak állítják lenni, és ha jó módot adnak eleiebbe azontul követik is azt. Ellenbe nints ártalmasb è világon, mint ha à szülék botránkoztató étellel járnak gyermekeik előtt, kevélyen, pompással, mertekletlenségben, tragar vagy más büdös beszédekkel s à t. (2) Arra kell vigyázni, hogy jámbor keresztény tseléd legyen à háznál, mert à között forgolodnak à gyermekek. Ha à szolgák és szolgálók tsintalanok, hazugok, feslett erköltsüek, majd meg tanulják azt tülök. Egy Istentelen szolga sátán gyanánt vagy on à gyermekek között; ellenbe à Kegyes szolga mint az Angyal ő közöttök, és aranyat ér, oh hogy nem gondolkodnak errül fok szülék! hogy nem tekintik

kéntik meg kit fogadnak házokban! Tolvaj solgat nem szoktunk el szenvedni házunknál; oh hát azt kelle el szenvednünk à ki mi tülünk és fiainktul az Isteni félelmet el lopja (3) Ha à gyermek iskolában Küldetnek, tehát Istentelen Mesternek keze alá ne botsásd, különben à te magzatodnak idvöségét adod el. Arra is kell vigyázni, hogy iskolába jo tanuló társai legyenek; Egy rühes juh gyakran meg rühesetti az egész nyáját, ha nem ojják azt tüle. II. Az Isteni dolgokban, és az idvöségnek fundamentomiban à következendő módon jól oktattassanak. (1) Hogy elsőben csak à legkönnyebb és legszükségeseb dolgokrul lassanként tanettassanak; mint szinte à gyermek elsőben tejet, és az után adnak erős ételt, olly gyengén, mint egy tsöpögtesék ö belejek az Istennek esmérete. p.ok. à teremtszül, az eszszül, à még válrászül, és az ujjonnan születészül. (2) Hogy ezt barátságossan tselekedjed mint egy játkba

tékba kérdések által, hogy a tanulók mind a' mestert mind a' letzkét megfizesse. Igen fel indítottó áhétatósággal tselekedd penig ezt, hogy a' gyermek ne vélljek azt játéknak lenni, hanem hogy minden reverentiával legyenek az Isteni dolgokhoz. (3) Hogy ezt álhataratossan *continuáld*, a' gyermekek nyalakodó és kíváncsú palatzkok, a' melyekben azért szüntelen tsöpögtesse valamit az Isten igéjének olajjából. III. Kiki az ő házában mindennemű hegyesgyakorlásokat (minémű az Isten igéjének olvasása, az ő sz. Nevének segétségül hívása, Katechismusi *examen*, a' predikációból való kérdeződés's. a' t.) kezdjen, és azt minden nap a' gyermekeknek jelen léteben el végezze, abbal nagy áhétatósággal kérdeztessenek, és arra is vitessenek, hogy ő magok mind ezen tiszteletnek részeit végbe vinni próbálják. Ide tartozik hogy a' templomokba szoktassák, ottan szemek rajtok legyen, intsek a' figyelmetes halgatásra,

gatófra, buzgoságra és imádságra, hogy ezt könyv nélkül szivekből botsáfsák, úgy mint ha szülekkel nyájassan beszélnének, nagy bizodalommal járullanak Isten eleiben. Ha vétkeznek meg büntetessének, de okosan, nem herelenkedésből, hanem előre érdemeket eleikbe tegyék, az Isten igéjéből intessének, a' veszfőrt sem kell meg vonni tőlök. Peld. XXIX. 26. De igen kemény se kívánni lenni, inkább szép szóval késérted jora hozni, meg ne keferítsed Eph. VI. 4. szerettetni kell vélek a' virtust s magadat. Ilyen nevelésnek minden állapotokba ki tettő hasznát le nem írhatni.

Az Oskolákról írja a' Theologus, hogy onnétjönek hasznos, derék és ártalmas személyek, kik vagy elő mozdítják a' jót, vagy föl forgatják azt. Az ördög ravasz mester, ő sem él goromba és alkalmatlan eszközökkel; hanem ő is a' mi oskoláinkba készített arra tudókat, de gonosz szívűeket. Ugy vigyázzunk azért

azért a' mi veteményes Kerteinkre,
 hogy ottan a' Nemes tudománnyal
 együtt, a' Kegyes és sz. élet a' gyöngé-
 földbe bé oltassék. Nints ártalmasb
 a' förgentz, eleven és szemes elménél,
 ha az kegyesség nélkül lészzen. Ellen-
 benints alkalmasb az olly fris és tudos
 elménél, ha az sz. élettel van öszve köt-
 ve. Meg gondolják azért a' tanítók
 mi bizatott kezek alá, mert olly dolgot
 forgatnak, melly az egész országnak
 vagy világnak javát, vagy romlását fog-
 ja előbb mozdéttani. Ohajtánánk a-
 zért, hogy a' mi taníttoink keresztyének
 lévén bár inkább à Krisztus kereszti-
 béditsekednének, és a' Kegyesféget fel-
 ljebb bötsülni s-elő mozdéttani igyekez-
 nének, mint sem è világi tudományt-
 hogy a' Krisztus jól meg tanulhatnánk,
 a' kiből igazság vagyon, és föl öltöz-
 nénk amaz új-embert, melly Isté sz. rint
 teremtetett szentségben és igazságban
 s. a' t. Eph. IV. 21-24. E' végre az örökké
 valókat inkább mint sē az ideig valókat;

E

a' men-

a' mennyéieket, mint sem a' földieket
 tiznék: Az Istent tisztelnék és föllyebb
 bötsülnék minden teremtet állat-
 nál, tudományál, és valami é világon
 nagyra tartatik Rom. 1. 21. Mint hogy
 penig az Istennek ésméretibül foly az
 igaz Isteni félelem e' végre szükséges,
 hogy mindenek fölött a' buzgó kö-
 nyörgésekre szoktattassanak: A' sz. írást
 úgy olvassák haszonnal, ha az el olva-
 sott Historiából kérdettetnek *per circum-*
stantias: Az Evangeliumból a' többiek-
 nek jelen létekben egyik *reconfe* álljon
 egy *usult* a' másik mást: A' Prédikáció
 közben írják azt az iffjak, mert többet
 tarthatnak meg, a' gondolatjok is job-
 ban figyelmetességbe tartatik: A' ház-
 nál szüleiknek el mondják: A Keresz-
 tényi Vallás nem tsak mélységes Isteni
 dolgoknak tudásában áll, hanem a' sziv-
 nek el változásában; az Isten képének
 fel újjulásában és föllyül hallad minden
 emberi Mesterséget. Az iffjak tellyes-
 sek tudatlansággal, gonosz kívánságok-
 kal,

kal, mint valami meg rothadt test tel-
lyes ártalmas nedvességekkel és férgek-
kel; ha azért kétszer háromszor a pré-
dikációra mennek, kérlek mi hasznot
vehetnek abból? a mit ma tanultak
hónap el felejtik. Egyik vasárnap az
ítéletéről, másikon a Tisztaságról, har-
madikon a bűnről 's a t. hogyan kössék
ezt egybe? hogyan tudják a törvényt
az Evangéliomtól meg különböztetni,
ha bár százszor tudják is a Katechis-
must. Az Urnak utá el készítése
előre *jo nevelés által*, az után jön az Ur az
ő Templomába Mal. III. 1. Legelte-
tek elsőbe jól a bárányokat, az után a
juhokat, hajtsátok meg a gyöngy ágats-
kákat, mert a vastagot nem hajthadd a
hová akarod. Mi tizen nyolcz Eszt.
Parlagon hagyjuk tövéseknek a mi
szántó földünket, és az után akarunk
neha, neha, egynehány szem magot
felhűl hinteni, melly ha a gazzal együtt
föl nevelkedik, kérlek mifsoda aratás
következik arra? A' hűt a fazékhoz

E 2

éget;

égettetjük, hogy még az Istennek tüze se tisztithassa le (Ezech. XXIV. 11. 12.) Oh hát egy lágy meleg prédikáció tisztíthatja e' ki? Pelágiánusok vagyunk, hogy az embernek még térését olly könnyűnek lenni itélljük, mint ha az ember magát arra disponálhatná, avagy az Istent kísértjük, arra hagyván, hogy ő hatalmasan meg térítheti az embert, holott ő a jó nevelés által igérte ki osztani az ő Lelkét Prov. IV. 1-4. Deut. VI. 6, 7.

Hieron. Drexel.

de

Aeternit.

CONSID. I.

FIt nonnunquam, cum in semet descendit quispiam & instituende Confessione conscientiam rimatur, ut copiosos serpentum nidos & tota viperarum agmina reperiaturque secum ipse; Et quaso unde tantum veneni in meo pectore, unde tot pingves colubri, tot mortalia peccata? Unde tantus lacertulorum exercitus? unde tot foeda & libidinosa cogi-